

Valami a szociálizmusról.

Irta: Zsilinszky Mihály.

Minden kornak és minden nemzetnek megvoltak saját bajai, tévedései, visszaélései és bűnei, melyeknek megszüntetésére egyesek és egész társadalmi osztályok törekedtek. Küzdöttek olyanok, akik az emberi társadalom haladásának, békés fejlődésének eszméi iránt kellő fogékonysággal, kellő értelemmel és kellő bátorsággal bírtak, szóval a tökéletesedésnek, a haladásnak lelkes bajnokai.

Miként az anyagi világban, úgy az erkölcsi téren is minden átalakulás, ha gyorsan történik és ha lassabban történik is, szükségképen válságot idéz elő.

A válság voltaképpen nem egyéb, mint küzdelem a régi és új, az elenyésztés és megifjulás, a halál és élet között. A társadalmi válság is ilyen küzdelemből áll.

A haladás és fejlődés természetszerű és örök törvényeinél fogva új eszmék, új vágyak és törekvések támadnak, melyek csak úgy érvényesülhetnek, ha a többé már fel nem tartható régi társadalmi nézetek és szokások, felfogások és törvények megszűnnek, vagy lassan átalakulnak.

Az átalakulás természetesen nem történhetik meg harc és küzdelem nélkül. A régi nezetek a létezés jogán tovább is élni és uralkodni akarnak. Azoknak képviselői szembe szállanak az új eszmék és törekvések képviselőivel. Sokszor önzésből, sokszor rövidlátásból, sokszor indokolatlan makacsságból vagy az új eszméktől való félelemből. Képzületük rémeket lát és zavart, fejetlenséget és pusztulást jósol. Erényt csinálnak abból, ha a régi, bomladozó rendet védelmök alá veszik.

De ha ilyen eljárással a megindult átalakulás természetes processusát egy kis időre meg is akadályozzák, bizonyos, hogy az új eszmék rázkódtatás útján is érvényesülni fognak. Pedig a történelem ezer példája mutatja, hogy a felizgatott kedély és a heve-

sebb indulat elhomályosítja a józan ész világosságát; éppen úgy, mint a befűtött meleg szoba az ablak üvegtábláit.

A nemzetek történelmének kétségen kívül azok a legérdekesebb és legtanulságosabb korszakai, melyekben az új eszmék válságokat idéztek elő. Azokban látjuk, úgymond egy francia történetíró, feltűnni az embert az ő nagyságában és egyúttal nyomorúságában is. Azokban látjuk kiválni emberi természetünknek legdrágább erényeit, legnemesebb szenvedéyleit, de fájdalom, legrútább és leggyalázatosabb bűneit is. Oh! a forradalmak rettenetes világításban mutatják fel az embert. Amely pillanatban erőt vett rajta az indulat, azon pillanatban veszette el uralmát a józan ész. Hazánk történelme, különösen a vallási üldözések kora, teli van ilyen rettenetességekkel.

Semmi sem olyan szent és olyan érinthetetlen kincse az emberi kebelnek, mint a vallásos érzelem. Ez nem tűr el semmi külső kényszert és semmi emberi hatalmaskodást. Ezért van az, hogy a lelkiismeret szabadságáért vívott harcokban az erények úgy válnak ki, mint tűzben az arany elválík a földi salaktól. Ellenben az erőszak piszkos és bűnös indulatai, melyek a társadalmi harcoknak legsötétebb részét képezik, úgy kavarnak fel, mint a vihartól felkorbácsolt tenger rejtett salakja, mely felszínre kerül és elrútitja a különben kristálytiszta víz tükörét.

Azonban úgy a hazánkban, mint a másutt folyt véres harcokban az azokat mozgó indokok és embertelen kegyetlenségek azt mutatják, hogy az üldözök és emberégetők nem annyira a krisztusi szeretettanok tisztaságáért, mint inkább annak ürügye alatt a világi hataloméért és külső fényért folytatták vérontásaikat. Nem az égi öröm és boldogság, hanem földi hatalom kéje és az ettől megreszégült emberi vadság ülte orgiáit a szeretet vallásának szent palástjában. A vallási örület fürgetege sok országot pusztított el. Hála a felvilágosodás szellemének, ma már mégis szelidebb fel-fogás uralkodik a lelkek felett.

Ami harc és társadalmi küzdelem tapasztalható még e földön és különösen a művelt Európában, az már nem is vallási meggyőződésért, hanem a felsőbbségért és hataloméért folyik. Ez a régi abszolút egyház és az újabb, alkotmányos, szabad államok hatalmainak erőpróbája egymással szemben.

Hajdan az egyház nagy szolgálatokat tett az államnak azáltal, hogy engedelmes és értelmes polgárokat nevelt számára; az állam

viszont azzal tett szolgálatot az egyháznak, hogy annak tanait elfogadta és kész volt a katolicizmus dogmáitól eltérő hívekre kiszabott büntetéseket végrehajtani s ezzel az egyháznak a lelkek feletti uralmát biztosítani.

Az állam és egyház közötti jó viszony azonban megváltozott, mihelyest az a kérdés merült fel, hogy a két főhatalom: az állam és egyház között, melyik a *nagyobb* hatalom?

Ebből származtak aztán azok az áldatlan viszályok és küzdelmek, melyek az emberiség történelmének legvéresebb és legszénytelenesebb lapjait képezik. Ezekben a harcokban tág tere nyílt az önzés és hatalomvágy indulatainak vad szenvedéllyé való növelésére, amiből idők folyán a legdurvább küzdelmek keletkeztek az emberi társadalomban. Az *önzés* által élesztett ezen harcokban az emberiségnek legszentebb kincsei: *a tudományos vizsgálódás, a polgári és vallási meggyőződés szabadsága* estek áldozatul.

Az emberi társadalmak értelmi fejlődésével növekedett a vagyoni értéke is, melynek egyenlőtlen megoszlása azt az eszmét ébresztette az emberekben, hogy a tapasztalt *vagyoni* nagy *ellentétek megszüntetése* szükséges, mivel a földi javakhoz és az élet örömeihez minden embernek egyenlő joga van, aki dolgozik.

A polgári elem szaporodásával világossá lett, hogy az egyén s az egyénekből és családokból álló társadalom gyökerei mélyebben fekszenek az ember természetében, mint maga a szabadságérzet. Ez a meggyőződés csakhamar tudományos pártolókra talált, akik a társadalom ezen természetéből kiindulva azt hirdették, hogy a társadalom *anyagi ujjszületése* nélkül az emberiség békés fejlődése nem biztosítható. Ezen az alapon a földi javaknak igazságos felosztása és az ehhez való jognak kivívása lett a cél és az a jelző, mely mindenütt fogékony lelkekre talált és „szociálizmus“ neve alatt nemcsak az európai kontinensen, hanem az egész világon elterjedt.

Egyes írók a multnak tanulmányozásából szerettek arra hivatkozni, hogy a kereszténységnek alapítója, Krisztus maga is így gondolkodott, sőt ő maga volt a legnagyobb szociálista és altruista, aki eszméivel átalakította az egész világot. S ez tagadhatatlan is, mert az ő humanizmusa egészen új életet öntött az emberiség társadalmába a testvériség és egyenjogúság eszméinek hirdetésével. De nemcsak beszédeivel és tanításával, hanem egész egyéniségével és cselekedeteivel is. Ő valóban a szegények vigasztalója, a

szenvedők fájdalmainak enyhítője, az ingadozók erőssége, a pöfeszkedők megalázója, az igazak segítője és az ártatlanok védelmezője volt. Benne megtestesült az Íge; az emberi szív hitének halhatatlan kijelentése, melyek megtanítanak bennünket *szeretni* Istent, a világ alkotóját; szeretni embertársainkat, mint testvéreinket; *hinni* az üdvösség egyetemes malasztjában és *remélni* a jobb jövőt biztosító igazság diadalában!

Ha visszatekintünk a Krisztus előtti korba, azt fogjuk látni, hogy a régi híres görög bölcsészek, Plato és Aristoteles nézetei, a rómaiaknál pedig Menenius Agrippának ismeretes meséje a gyomorról és a fellázadt tagokról azt bizonyítják, hogy a szociális kérdés akkor sem volt ismeretlen az emberek között.

A középkori keresztény egyház nagy emberei is foglalkoztak szociális problémákkal, míg végre a tapasztalt visszaélések a szerzetesek között is támasztottak reformátorokat, akik nemcsak a dogmákkal, hanem az élet viszonyainak javításával is foglalkoztak. A reformátorok nemcsak a vallás erkölcsi élet javítására fordították figyelmüket, hanem kárhoztatták a fényűzést, ostorozták az uzsorát, támadták a hatalmasok erőszakoskodását és a nép feletti zsarnokoskodását.

Emberi jogokat követeltek a nép számára. Igaz, hogy akkor is voltak, akik a reformátorok eszméit félreértették és akadtak Müntzer Tamások, akik fellázították a német parasztokat földesuraik ellen és más alapon álló szociálista államot akartak teremteni. De nem tudták megtalálni a helyes utat és módot. A testvériség, szabadság és jogegyenlőség eszméi még akkor nem értek meg a megvalósításra.

Az újabb társadalmi tudománynak egyik főérdeme abban áll, hogy a lelki élet tüneteit nem választja el a természet tüneteitől, hanem mindent a fejlődés örök törvényei szerint ítél meg. Tagadhatatlan, hogy semmiféle szellemi és erkölcsi jelenséget nem lehet megérteni, ha azt elkülönítjük az általános fejlődés jelenségeitől. A válságban minden jelenségnek megvan a természetes előzője és következője; minden jelenség csak egy láncszeme a hatalmas fejlődési folyamatnak. Ezen törvény alól a lelki élet sem képezhet kivételt.

Spencer szerint a lelki élet is csak a megfelelő *környezet* hatása alatt fejlődik ki, mert a környezet hatásai, a benyomások s ezeknek kapcsolatai adják a lelki élet anyagát. Az így fejlődő

lelki élethez képest az egyházi szervezet is többé vagy kevésbé *alkalmazkodni* fog a környezet fennálló viszonyaihoz és ezeket a maga javára kihasználja. A történelem számtalan példája mutatja, hogy amely állam vagy egyház nem alkalmazkodik a fejlődés által előidézett új viszonyokhoz, az föltétlenül elpusztul.

Az a tapasztalás, hogy ma már a földgömbnek legtávolabbi népei is szerepet játszanak a világversenyben, kétségtelenül nagy ha'ással van az egész gazdasági és szellemi fejlődés menetére. Fordítsuk csak figyelmünket a keletázsiai népek óriási mozgalmaira.

Japán, Kína és a mesés India óriási birodalmaiban, melyek évezredek óta elzárkóztak az európai műveltség hatása alól most a renaissance és a reformáció szelleme kezd ébredni. Ott is a politikai és társadalmi forradalmak küzdelmeinek viharai változtatják egymást, menydörgéssel és vérrel keverve. Az európai civilizáció rohamos átvétele és általánosítása s ezzel a vallási és erkölcsi rendszerek megdőlése, a nemzeti öntudat felébredése s a függetlenségre való törekvés, a nők felszabadulása, a kasztok megszüntetése mindmennyi óriási változást idéztek elő.

A társadalmi mozgalom jelei Törökországban és Arábiában is mutatkoznak. „A sivatag oroszánja is ivott a jeruzsálemi forrásból“ és megtűri a keresztény gyaurok társaságát. A félhold és a kereszt egymás mellett ragyognak és a civilizáció jelei mindenütt mutatkoznak; de a *szociális kérdés* kiválóan mégis csak a keresztény európai népek lelkét mozgatja.

Hèny George jeles könyve, mely „*Haladás és szegénység*“ címe alatt száz kiadást ért, többek között ezeket mondja: „A civilizáció csak abban a mértékben halad, amelyben a társadalmi berendezések az igazságot előmozdítják, az emberi jogok egyenlőségét elismerik, mindenkinek a teljes, csak mások egyenlő szabadsága által korlátolt, szabadságot biztosítja. Abban a mértékben, amelyben ezt elhanyagolja, megakad a civilizáció és hanyatlik. A nemzetgazdaságban és a társadalomban nem taníthat semmit, ami nem foglaltatnék azon egyszerű igazságokban, melyeket a szegény halászoknak és zsidó parasztoknak hirdetett az, aki tizenkilenc évszázad előtt a kereszténen halt meg“.¹

Ennek a legnagyobb martírnak *gazdag* földi helytartói azonban évszázadokon át más tanokat hirdettek és más elveket követtek. Ezek a földi vagyon összehalmozásában, fényben és hatalomban kéjelegve, előjogok és kiváltságok védelmében szembe szál-

¹ L. Fortschritt und Armut. Berlin. 1881. 466. lap.

lottak a világ minden hatalmasságaival; és az emberi gyarlóság és tudomány megvetésével, a *tévedhetetlenség* göggjével küzdenek a jogegyenlőség és viszonyosság nagy és humánus elvei ellen.

Ebből végtelenül sok társadalmi visszasság, jogtalanság, igazságtalanság, örökös harc és állandó gyűlölködés származik, mely kihívja maga ellen az osztó igazság és a kereszténység sujtó ítéletét. Mert az önzés és a gazdaságra támaszkodó hatalom ellentétben áll nemcsak az evangélium szellemével, hanem örökös harcban áll a fejlődés és haladás eszméivel, sőt az úgynevezett munkás osztály érdekeivel is. Az ebből eredő folytonos küzdelem magával hozza a társadalmi béke veszélyeztetését.

Hazánkban is ezek a jelenségek tartják forrongásban a kedélyeket. Mindnyájan látjuk és naponta tapasztaljuk, hogy az iparos és földművelő munkások béremeléseket követelnek s e cél elérésére sztrájkokat rendeznek, melyek a társadalmi élet rendes folyamában nagy zavarokat idéznek elő. A köztisztviselők minden osztályainak kérelmei oly tömegesen érkeznek a kormányhoz és a törvényhozás tagjaihoz, hogy azoknak mellőzése erkölcsi lehetetlenséggé vált. Csak két körülmény teszi e kérvények értékét gyanussá. Az egyik az, hogy mindegyik néposztály csak a saját érdekeiről akar gondoskodni, másokra való figyelem nélkül. A másik pedig az, hogy mindenik sérelemről beszél és a kötelességteljesítés beszüntetésével fenyegetőzik, az ország pénzügyi helyzetének figyelembevétele nélkül.

Az úgynevezett agrár-szociálizmus abból a gondolatból indul ki, hogy a föld az összes élő embereknek adatott, mint létünk színhelye és boldogulásunk alapja. A földnek magántulajdonba vételét sértő ténynek tartják és azt hiszik, hogy a föld monopolium megszüntetésével a munka szabad értékesítése biztosítva lenne.

Erre nézve Stein Lőrinc úgy okoskodik, hogy a modern társadalomban az egyenlőség eszméje keres alkalmazást, mely egyúttal az egyéniségnek a társadalomban és az államban való érvényesülését követeli. Minthogy pedig a javaknak mostani megoszlása ennek legfőbb ellensége, tehát mindenk előtt ezen javak megoszlásának módját kell megváltoztatni. Ez pedig csak a munka alapján történhetik meg. Ennélfogva a tőke uralmát és a magánvagyon hatalmát kell megtörni, hogy egyedül a munka *váljék a javak megosztásának alapjául*. Mert a javak igazságos megoszlásának alapja csak a munka lehet.

Amely társadalom ennek helyes értelmezéséhez eljutott, az el

fog törölni minden oly intézkedést, mely az embert elnyomja, vagy barommá aljasítja.

A munkára alapított társadalomban nem lehet sem rabszolga, sem jobbágy, sem megalázott ember. Mindenki egyaránt munkás tagja tartozik lenni a társadalomnak. Aki az országnak és az emberiségnek saját kezével és eszével minél nagyobb hasznára van, az érdemli meg a legnagyobb tiszteletet és a legnagyobb kitüntetést.

A jó értelemben vett szocializmus arra törekszik, hogy a tőke el ne nyomja a becsületes munkát, hanem mind a kettőnek egyenrangú értéke legyen. Ez a tudomány, éppen úgy, mint az igazi kereszténység, kizár minden erőszakot és munkátlan, henye életet; kizár minden lelki és anyagi zsarnokságot, mely ellenkezik az ember erkölcsi méltóságával, az ész és tudomány szabadságával és az emberszeretet felemelő érzelmeivel.

Ez a felfogás ép oly kevésbé egyeztethető össze a társadalom természetes alapját képező *családalapításnak* tilalmával, mint a tévedhetetlenség önámító tanának erőszakolásával. A felvilágosított társadalom erkölcstana nem fér össze semmiféle középkori előjogokkal; sem olyan szolgálatok fejében kapott egyházi javadalmak élvezetével, melyeket már századok óta a világi elem teljesít. Nincs és nem lehet jog megfelelő kötelesség nélkül; és nem lehet jutalom megfelelő szolgálat nélkül. Ezek olyan elvek, melyeket az igazság, a törvény és a társadalmi rend sérelme nélkül mellőzni és kijátszani nem lehet.

Az ilyen társadalmi és állami visszaélések ellen minden igaz honpolgárnak küzdenie kell; mert ezek okoznak legtöbb gyűlölséget és zavart a közélet terén.

Én azt hiszem, hogy a társadalmi béke, a természetes fejlődés és haladás biztosítása tekintetéből egyesülnie kellene minden rendű és rangú hazafinak; mert a széthúzás és egyenetlenség képtelen alkotásokra. Igaza van a nagy költőnek, hogy:

A porszemet mely csak magában áll,
Elfújja egy kis szellő, egy lehellet;
De hogyha összeolvad, összenő, ha
A porszemből szikla alakul:
A fergeteg sem ingathatja meg!

Fontoljuk ezt meg jól — és úgy küzdjünk a társadalmi jog-egyenlőség és vallási viszonyosság magasztos elveiért. Ne feledjük, hogy *küzdés* az élet, melynek egyetlen jutalma az igazság és jog győzelme feletti tiszta öröm. Biztosítéka pedig az *erős akarat*, mely elébb, vagy utóbb, de borostyánt arat.

Ki alapította meg a kereszténységet, Jézus-e vagy Pál?

Meyer Arnold zürichi theol. tanár, „Wer hat das Christentum begründet, Jesus oder Paulus“ c. műve alapján írta: Bartók Géza.

E cím alatt igen figyelemre méltó értekezést adott ki Meyer Arnold zürichi theologiai tanár. Munkájában egy igazi felvilágosult, széles látókörű theologusra ismerünk, ki a bibliát s a kereszténység történelmét a józan ész szemüvegén át vizsgálja s az újabb kor felfedezéseit szem előtt tartva nemcsak szabadelvű, hanem valóban gazdag theologiai ismeretekkel is rendelkezik.

A könyv címéről arra lehetne következtetni, hogy abban valami különlegességgel találkozunk, de ha megismertük, Jézus és Pál sokkal határozottabb s egyszersmind tisztább világításban állanak előttünk s a kereszténység kialakulására tett hatásokat inkább megérthetjük.

A zsidóság várva-várt Messiása, ki új világrendet, új hatalmat és dicsőséget teremt, a kereszténység Jézusa, ki az égi atyának közellétét, mindenütt jelenvalóságát tanítja, a kereszténység történelmében el nem választhatók. Jézust, ki minket közelebb akart vezetni az égi atyához, oda állították az ember és Isten közé s a zsidó Messiás isteni hatalommá lett. A magasztos viszony teremtő és teremtmény között nem a sziv benső viszonya többé, hanem inkább ceremonia.

A reformáció vissza akar térni az evangéliumhoz. Azonban már az újtestamentumban le van téve bizonyos fejlődési alap, mely nagy hatással volt a kereszténység kialakulására. Pál apostol, bár küzd a zsidó templomi szertartás és törvényszerűség ellen s tisztán akarja Jézust a középpontba állítani, annál inkább beburkolja. Azt el kell ismerni, hogy Pál a keresztény szabadság első nagy apostola, de egyszersmind első képviselője a kereszténység orgonizációjának is.